

Mikä on lain mukaista työaikaa?

Työpäivän venyessä pitkäksi esimerkiksi työmatkan takia tulee helposti todettua, miten tuli taas tehtyä kovasti ylitöitä. Mutta mikä ylipäänsä on työaikalain mukaista työaikaa?

Työnantajan ja työntekijän tulee tietää, mikä on työaikaa, mikä on palkatonta vapaa-aikaa ja mikä on palkkaan oikeuttavaa vapaa-aikaa. Työajan ja vapaa-ajan rajanveto vaikuttaa muun muassa siihen, voiko kyseessä olla ylityö vai ei. Työaikaa on ensinnäkin työhön käytetty aika sekä aika, jonka työntekijä on velvollinen olemaan työpaikalla työnantajansa käytettävissä. Päivittäinen lepoaika eli ruokatunti taas ei ole työaikalain mukaan työaikaa, jos työntekijällä on halutessaan mahdollisuus poistua työpaikalta. Varallaoloaika ei ole työaikaa. Työaika on kyseessä vain siltä osin, kun työntekijä kutsutaan varallaoloaikana työhön.

Koulutukseen käytetty aika ei ole yleensä työaikaa. Se voidaan lukea työaikaan vain poikkeuksellisesti, jos koulutukseen osallistuminen on pakollista tai työstä suoriutumisen kannalta välttämätöntä, ja koulutus tapahtuu työpaikalla tai työlle ominaisissa olosuhteissa työvuoroluetteloon ennalta merkittynä työaikana. Työnantajat eivät toki yleensä vähennä koulutukseen käytettyä aikaa työajasta, mutta ylityötä ei voi useimmiten muodostua kahdeksaa tuntia pidemmästäkään koulutuksesta. Erilaiset sosiaaliset tilaisuudet eivät ole työaikaa, ellei työntekijä tee tilaisuudessa työnantajan määräyksestä työtehtäviä, kuten toimi tilaisuuden isäntänä tai emäntänä. Terveystarkastuksiin ja työpaikan luottamustehtäviin käytettyä aikaa ei myöskään lueta työaikaan, ellei työehtosopimuksessa ole erikseen toisin sovittu.

Matkaan käytetty aika ei ole työaikaa, ellei sitä pidetä samalla työsuorituksena. Matkustustavalla tai sillä, tapahtuuko matkustaminen työnantajan määräyksestä, ei ole merkitystä. Myöskään sillä ei ole työajaksi lukemisen kannalta merkitystä, korvaako työnantaja työntekijälle työmatkakustannuksia kuten päivärahoja. Matkaan käytetty aika voi olla poikkeuksellisesti työaikaa, jos matkustaminen on samalla työsuoritusta tai kiinteä osa sitä, kuten monta kertaa päivän aikana työmaalta toiselle siirtyvällä asentajalla. Samoin silloin, jos työntekijä joutuu kuljettamaan moottoriajoneuvoa ja sen mukana työnantajan kuljetettavaksi määräämiä, työn tekemistä varten tarkoitettuja tarvikkeita tai muita työntekijöitä. Jos taas työntekijä työmatkallaan lukee junassa tai lentokoneessa työhön liittyviä asiakirjoja, kyseessä ei ole työaika. Joidenkin työehtosopimusten mukaan työnantaja voi olla velvollinen maksamaan matkaan käytetyltä ajalta työntekijälle matka-ajan korvausta, mutta sekään ei tee matka-ajasta vielä työaikaa. Työnantajilla voi myös olla asiasta omia täydentäviä käytäntöjä ja ohjeistuksia.

Esimerkki: Työntekijän sovittu vuorokautinen työaika on 7,5 tuntia. Hän lähtee junailleen työmatkalle asiakasta tapaamaan Lappeenrantaan aamulla klo 6.30 kotoaan Helsingistä. Junassa työntekijä tutustuu päivän tapaamiseen liittyviin asiakirjoihin ja vastailee läppäriltään työsähköposteihin. Asiakkaan luokse hän ehtii klo 9.30. Asiakkaan luota hän lähtee klo 14.30 ja palaa kotiin klo 17.30. Varsinaista työaikalain mukaista työaikaa työntekijälle tulee yhteensä klo 9.30 – 14.30, pois lukien puolen tunnin ruokatauko, eli vain 4,5 tuntia. Työnantaja ei käytännössä toki vähennä matkatunteja työntekijän palkasta, mutta päivästä ei myöskään synny ylityötä. Työmatkakustannusten korvaamisen kannalta eli päivärahaa laskettaessa työmatkan pituus taas on klo 6.30 – 17.30 eli 11 tuntia.

Nykyinen vuodelta 1996 oleva työaikalaki ei välttämättä aina vastaa kaikkiin nykyisiin moninaisten työnteon muotojen haasteisiin, ja työaikalain kokonaisuudistus onkin mainittu yhtenä hallituksen kärkihankkeena.

Kati Mattinen

Lakimies

Helsingin seudun kauppakamari